

7. Кравчук К. І останні стануть першими // *Контракти*. – 2009. – № 16-17. – С. 24.
8. Струк О. Грошей немає // *Контракти*. – 2009. – № 16-17. – С. 12-14.
9. П'ять найбільш популярних валют // *Контракти*. – 2009. – № 40. – С. 48.
10. Бондар І.Р. Наслідки фінансової глобалізації для України // *Економіка України*. – 2009. – № 8. – С. 68-75.
11. <http://www.bank.gov.ua>
12. Соскін О. Сучасні етапи кризи в Україні: фінансово-економічні та соціальні загрози // *Економічний часопис ХХІ ст.* – 2009. – № 5-6 // <http://www.soskin.info.ua/2009/5-6/20096.html>

Надійшла 09.12.2009

УДК 336.71

Л. М. БІЛОРУСЕЦЬ

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНИХ БАНКІВСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН

Статтю присвячено обґрунтуванню особливостей формування банківських механізмів регулювання доходів громадян та, у такий спосіб, вирішення соціальних проблем першочергового та довготривалого характеру, проблеми отримання якісного медичного обслуговування. Визначається основний механізм банківського впливу на грошові доходи населення.

The article is devoted the ground of features of forming of bank mechanisms of adjusting of profits of citizens, decision of problems of social character, on the whole, near-term and of long duration character, so, in particular, problems of receipt of high-quality medical service. The basic mechanism of bank influence is determined on the money profits of population.

Ключові слова: банківське обслуговування, приватна особа, соціальна проблема, медичний рахунок.

Постановка проблеми пов'язана із тим, що в сучасних умовах господарювання фінансово-кредитне обслуговування населення є суттєвим підґрунтям позитивного впливу на підвищення доходів громадян, вирішення соціальних проблем, збільшення добробуту, формування серед населення прошарку так званого «середнього класу». Вирішення цих проблем може базуватись як на використанні потужного ефекту політики заощаджування, так і на активізації ролі банківського кредитування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що особливості фінансово-кредитного обслуговування приватних осіб досліджують, зокрема, Н. Александрова, І. Алексеев, М. Войнаренко, О. Дзюблюк, Б. Івасів, М. Савлук.

Метою статті є визначення практичних шляхів та резервів застосування механізмів регулювання доходів населення з підкріпленням банківського обслуговування, через призму вдосконалення та подальшого використання банківського кредитування населення.

Акумуляція тимчасово вільних грошових ресурсів населення в установах фінансово-кредитної сфери, заощаджування на депозитах, частіше всього тягне за собою відповідне позбавлення приватних осіб можливості користуватись своїми коштами впродовж терміну дії строкового рахунку. Доцільною є необхідність розробки механізмів активізації платоспроможного попиту населення, які б не стримували зростання рівня добробуту людей та процес заощаджування.

Більшість послуг комерційних банків для населення потребують поступового переорієнтування від суто прибуткових банківських продуктів до діючих механізмів послаблення соціального напруження та вирішення соціальних проблем.

Досягнення цієї мети є можливим через адаптування комплексів різноманітних видів банківського обслуговування доходів громадян, зарплатних та пенсійних проектів, кредитування приватних клієнтів, для отримання в результаті потужного підґрунтя регулювання доходів, зростання добробуту населення, формування у фізичних осіб відповідної моделі заощаджувальної і кредитоорієнтованої поведінки.

Таким чином, зростання обсягів банківського регулювання доходів населення призведе також і до послаблення соціальної напруги через вирішення низки соціальних проблем.

Основними видами банківського обслуговування населення, які можна використати з метою формування соціально-орієнтованих банківських механізмів регулювання доходів громадян, можуть бути наступні: зарплатні проекти банків; пенсійні проекти банків; банківські депозити та поточні рахунки; споживче кредитування; кредитування населення за допомогою платіжних карток; кредитування для отримання вищої освіти; кредитування для отримання кваліфікованої медичної допомоги; іпотечне банківське кредитування; кредитування малого бізнесу та фермерське; оплата рахунків; надання послуг консультативного характеру.

Різноманітність вище перерахованих видів банківського обслуговування, їх універсальний характер та доступність для громадян, достатній досвід надання цих послуг, накопичений вітчизняними фінансово-кредитними інститутами дозволяють зробити висновок про можливість використання цих видів

обслуговування для формування соціально-орієнтованих банківських механізмів регулювання доходів громадян. Залежності складових соціальної напруги та складових банківських впливів на пом'якшення та вирішення соціальних проблем можна прослідкувати за даними таблиць 1 та 2.

Вирішення соціальних проблем населення, в сучасних умовах існування фінансово-кредитного ринку, за умови відсутності у переважної більшості вітчизняних громадян відповідної моделі заощаджувальної і кредитоорієнтованої поведінки, представляється можливим наступним чином.

По-перше, існує необхідність при звичаєння населення до широкого повсякденного використання банківського обслуговування персональних грошових доходів. Із цією метою, на основі існуючих банківських механізмів отримання грошових доходів приватним особам можуть пропонуватись відповідні послуги, які відповідатимуть поточним потребам громадян (табл. 1). Надання цих послуг повинно бути автоматичним, ненав'язливим, безкоштовним.

Умови такого обслуговування можуть бути закріплені відповідним окремим додатковим договором. З іншого боку, наявність відповідних пунктів в первинному договорі на відкриття зарплатного (пенсійного) рахунку ще більше спрощує описану процедуру.

Для закріплення довіри населення до регулювання особистих доходів у сфері банківської діяльності має бути забезпечено вільний доступ громадянина до інформації щодо стану справ на особистих банківських рахунках.

Забезпечити це можна, зокрема, у класичний спосіб, завдяки наявності періодичних поштових виписок про стан коштів на рахунку. Крім того, отримати інформацію повинно бути можливо у телекомунікаційний спосіб.

Таблиця 1

Визначення першочергових банківських механізмів для регулювання доходів населення та вирішення проблем соціального характеру

Характеристика соціальної проблеми	Причини соціальної проблеми	Шлях вирішення проблеми	Деталізація шляху вирішення соціальної проблеми	Підґрунтя (банківська послуга) вирішення проблеми
Формування плато-спроможного попиту у населення, забезпечення на основі цього якісних умов життя	Невисокі обсяги доходів громадян	Кредит на основі існуючого рівня доходів	Пропозиція використання відповідних видів кредитування при наявності зарплатного (пенсійного) рахунку	1. Зарплатний проект; 2. Пенсійний проект; 3. Споживчий кредит; 4. Кредит через платіжну картку.
	Неякісний розподіл витрат за існуючими доходами	Визначення пріоритетів при витрачання коштів	Першочергове витрачання коштів на соціальні платежі	1. Зарплатний проект; 2. Пенсійний проект; 3. Оплата комунальних рахунків; 4. Відповідний вид кредитування.
Оплата комунальних рахунків	Неякісний розподіл витрат за існуючими доходами	Визначення першочерговості оплати поточних платежів	Пропозиція автоматичної оплати комунальних платежів при наявності зарплатного (пенсійного) рахунку	1. Зарплатний проект; 2. Пенсійний проект; 3. Використання платіжних карток; 4. Оплата рахунків.
Вчасна виплата аліментів			Пропозиція автоматичного перерахування суми аліментів на банківський рахунок дитини	
Збереження тимчасово вільних грошових коштів	Низький рівень довіри до діяльності фінансово-кредитних установ	Зарахування коштів на строковий рахунок	Пропозиція автоматичного зарахування попередньо обумовленої частини доходів на строковий рахунок	1. Зарплатний проект; 2. Пенсійний проект; 3. Депозит.

Розвиток сучасних телекомунікаційних технологій, вдосконалення телекомунікаційного фінансово-кредитного обслуговування клієнтів банків, може бути використано для можливості автоматичного отримання інформації про існуючий стан регулювання доходів, обсяги особистих коштів та нарахованих відсотків на депозитному рахунку, розміри комунальних виплат. Взагалі, щодо комунальних виплат, у телекомунікаційний спосіб виникає можливість забезпечення відрахування коштів з доходів громадянина відповідно до поточних показів лічильних засобів.

Проблема недоступності або необізнаності населення із телекомунікаційними технологіями отримання банківського обслуговування поступово втрачає свою актуальність.

Забезпечення доступності використання населенням першочергових банківських механізмів регулювання доходів та вирішення проблем соціального характеру дозволяє сучасна мережа філій та відділень комерційних банків, мережа банкоматів, пост-терміналів, автоматів для прийому платежів.

Тим не менш, технічні засоби банківського обслуговування (орієнтовані, передусім, на більш обізнане населення молодшого та середнього віку) не повинні повністю замінити класичні способи банківського обслуговування (для впровадження регулювання доходів населення більш старшого віку).

З іншого боку, для фінансово-кредитних установ переважаючим способом обслуговування населення, очевидно, виступатиме телекомунікаційний спосіб, через значно меншу витратність останнього.

Фактично, приватним особам у такий спосіб пропонуються типові, загальновідомі банківські послуги, природа яких є очевидною.

Таким чином, громадяни отримують можливість відчувати зручність фінансово-кредитного обслуговування та регулювання власних доходів, призвичаїтись до банківського обслуговування, збільшити довіру до вітчизняних інститутів грошового ринку.

Лише на підґрунті впровадження та успішної дії першочергових банківських механізмів регулювання доходів населення та вирішення проблем соціального характеру можуть бути забезпечені впровадження банківських механізмів довготривалого регулювання доходів населення, детально описаних у табл. 2.

Таблиця 2

Визначення банківських механізмів довготривалого характеру для регулювання доходів населення та вирішення проблем соціального характеру

Характеристика соціальної проблеми	Причини соціальної проблеми	Шлях вирішення проблеми	Деталізація шляху вирішення соціальної проблеми	Підґрунтя (банківська послуга) вирішення проблеми
Отримання якісного медичного обслуговування	Недостатнє бюджетне фінансування відповідної галузі	Впровадження спеціалізованих медичних рахунків та пластикових карток	Пропозиція використання спеціалізованих медичних рахунків при наявності зарплатного (пенсійного) рахунку	1. Зарплатний проект та пенсійний проект; 2. Спеціальний медичний рахунок; 3. Медична пластикова картка
Отримання житла		Іпотечне банківське кредитування	Кредитування з метою отримання житла для сумлінних клієнтів, власників зарплатних та депозитних рахунків	1. Зарплатний проект; 2. Депозит; 3. Іпотечний кредит.
Отримання вищої освіти		Освітнє банківське кредитування	Кредитування з метою отримання особистої освіти (освіти дитини) для сумлінних клієнтів, власників зарплатних та депозитних рахунків	1. Зарплатний проект; 2. Депозит; 3. Освітній кредит.
Формування у населення моделі заощаджувальної і кредитоорієнтованої поведінки	Низький рівень довіри до діяльності фінансово-кредитних установ	Формування заощаджень із наступним кредитуванням	Паралельне надання можливості необтяжливого формування (поповнення) депозиту та отримання кредиту	1. Зарплатний проект; 2. Пенсійний проект; 3. Депозит; 4. Відповідний вид кредитування.

Гострота та нагальність таких проблем соціального характеру, як отримання населенням якісного медичного обслуговування, доступність житла, отримання якісної вищої освіти та формування у населення моделі заощаджувальної і кредитоорієнтованої поведінки не дозволяють забезпечити вирішення цих проблем за сучасних умов існування фінансово-кредитного ринку та при існуючому рівні довіри громадян до банківського обслуговування.

Інформація щодо банківських механізмів довготривалого регулювання доходів населення та вирішення проблем соціального характеру, запропонована у табл. 2, відображає залежність доходів населення уже не від короткотермінових, а від середньотермінових та довготермінових банківських послуг.

В принципі, забезпечення для населення отримання можливості використання першочергових банківських механізмів регулювання доходів населення та вирішення проблем соціального характеру, за сучасних умов розвитку фінансово-кредитних відносин, не повинно наражатись на проблеми нормативно-правового або методологічного характеру, окрім проблем методико-організаційного характеру [1].

Очевидно, що поряд із наданням можливості отримання освіти, у системі заходів щодо покращення соціальної захищеності громадян важливе місце посідає забезпечення їм можливості одержати необхідну, своєчасну та якісну медичну допомогу.

Світовий досвід свідчить, що напрями вирішення цієї проблеми можуть бути різні. Загалом вони відрізняються системою джерел фінансування охорони здоров'я та організацією надання медичних послуг.

Попередньо уже було досліджено, що фінансування охорони здоров'я може бути бюджетним,

страховим та приватним. Бюджетна система охорони здоров'я найвиразніше була представлена у республіках, які входили до СРСР. Страхова система охорони здоров'я характерна для країн Західної Європи, а переважно приватна — для США.

За бюджетною системою фінансування охорони здоров'я страхування є незначним, або відсутнє зовсім. Така система фінансування передбачає використання коштів на страхування залежно від податкових надходжень до бюджету, але саме це й не сприяє стабільності фінансового забезпечення охорони здоров'я.

Звичайно, насамперед варто відмітити стрімке бажання більшості громадян нашої країни залишити сферу охорони здоров'я виключно державною, що пов'язується із впливом на свідомість людини тривалої монополії держави у цій сфері та формування відповідного менталітету [2, с.19–21].

З іншого боку, все частіше зустрічаються негативні відгуки на якість банківського обслуговування, які пов'язуються, наприклад, із недостатнім фінансуванням. Звичайно, у даному випадку хибним був би шлях розробки пропозицій повної відмови від державного медичного обслуговування на користь страхового або приватного.

Аналіз джерел інвестування медичного обслуговування у світі дає можливість наголосити, що комерційні банки дуже опосередковано на нього впливають. Цим, у переважній більшості, займаються страхові компанії. Разом із тим, страхові компанії є складовою частиною парабанківської системи у складі кредитної (додаток А). Як правило, представниками парабанківської системи (ломбардами, кредитними спілками, відділеннями грошових переказів тощо) надаються одиничні вузькі послуги банківського характеру [3, с.97].

Це дає можливість, в контексті дослідження, віднести фінансування медичного обслуговування, а, відповідно, і вирішення однієї із базових соціальних проблем, до важливої складової банківського впливу на регулювання доходів населення.

Щодо фінансування системи охорони здоров'я, то крайня недостатність такого фінансування з бюджетного підґрунтя змушує до обґрунтування специфіки економічного (передусім, страхового) підходу до реалізації приватною особою можливості отримання для себе якісного медичного обслуговування. Адже забезпечення для населення відкриття спеціалізованого медичного рахунку, або страхового рахунку передбачатиме бюджетну незалежність фінансування галузі охорони здоров'я.

Таким чином, впровадження спеціалізованих рахунків для клієнтів призведе до використання коштів з них для фінансування медичного обслуговування фізичної особи (за аналогією із освітніми, пенсійними рахунками тощо).

Очевидно, що у даному випадку потрібно зважати на можливість збільшення кількості видів доступної медичної допомоги, жорсткість відбору приватних осіб у якості клієнтів за критерієм імовірності здійснення виплат; витратність порядку фінансування; залежність обсягу медичної допомоги від платоспроможності клієнта або фінансового стану роботодавця.

З іншого боку, загальна якість типового державного медичного обслуговування в нашій країні, поява низки приватних медичних структур із аналогічними послугами, вимагає пошуку додаткових джерел оплати медичного обслуговування. Роль банківських установ щодо регулювання доходів населення з метою отримання якісного медичного обслуговування можна окреслити наступним чином.

По-перше, забезпечення фінансування отримання послуг з охорони здоров'я може бути здійснено системою банківської підтримки страхової медицини.

По-друге, в сучасних умовах фінансово-кредитного обслуговування та вітчизняної організації охорони здоров'я фінансування видів банківських послуг для фізичної особи може бути забезпечено через відкриття та використання серед механізмів регулювання доходів населення банківських медичних рахунків.

Глобальність задач організації фінансування системи охорони здоров'я та межі контексту дослідження, а також повна відсутність практики на вітчизняному фінансово-кредитному ринку, змушують зупинитись саме на банківських медичних рахунках для населення.

Відкриття приватною особою банківського медичного рахунку може відбуватись за аналогією із банківськими пенсійними рахунками, кошти на такий рахунок можуть перераховуватись у чітко визначеній, попередньо обумовленій у договорі, відсотковій частині із суми наявних доходів за певні терміни.

Збереження коштів на банківському медичному рахунку приватної особи може здійснюватись за депозитною природою (тобто із нарахуванням пільгового, високого відсотку), а настання випадку забезпечення необхідності виплат із медичного рахунку, у випадку недостатності коштів на ньому, може забезпечуватись кредитною природою банківської діяльності. Тобто, приватна особа повинна мати можливість отримати додатковий пільговий кредит на оплату медичного обслуговування.

Забезпеченням повернення такого кредиту виступають як сам механізм регулювання доходів (коли фінансово-кредитна установа займається регулюванням усієї суми доходів, можливим є збільшення частки виплат на користь кредиту); крім того, може бути здійснено залучення додаткового гаранта повернення частини або усієї суми кредиту, яким може стати член родини позичальника або стороння платоспроможна особа.

З іншого боку, ненастання випадків необхідності забезпечення виплат із медичного рахунку

повинно бути обумовлено додатково, та підкріплено можливістю відповідного регулювання накопичених грошових сум та переведення їх на пенсійний рахунок приватної особи, або інший рахунок (забезпечення освіти, іпотечний, звичайний депозитний) при виникненні пріоритетності.

Фінансування медичних витрат з банківського медичного рахунка може включати, передусім, витрати на оплату медичного обслуговування (вартість ліків, медикаментів, апаратури), а також забезпечення додаткової грошової допомоги у зв'язку із непрацездатністю. Додаткова грошова допомога (за аналогією із пенсійними рахунками) може виплачуватись через непрацездатність, спричинену захворюванням, вагітністю та пологами, доглядом за дітьми, нещасними випадками тощо. Причому такі виплати можуть доповнювати суми офіційної державної допомоги.

Особливістю регулювання доходів населення та забезпечення доступності якісного медичного обслуговування через відкриття банківських медичних рахунків може бути визначення наперед групи медичних послуг для отримання, або можливість отримання, у випадку потреби, усього спектру медичних послуг.

Таким чином, оплата медичних послуг або купівля медичних препаратів понад наданих безкоштовно, також може бути здійснено через банківські медичні рахунки.

Регулювання доходів приватної особи із відкриттям у банку медичного рахунку має на меті забезпечити гарантування повної або часткової компенсації грошових витрат, отриманих у результаті звернення до лікувально-профілактичної установи за медичною послугою. Поява такої форми оплати медичного обслуговування зумовлена тим, що обсяг та якість послуг та сучасні умови надання медичної допомоги за обмежені.

Відкриття медичного рахунку для клієнта фінансово-кредитної установи та банківська оплата послуг може проводитись у межах правил, закріплених у договорі між фізичною особою та банком, та може бути індивідуальною або колективною. Для останньої форми характерним є те, що грошові суми на медичні рахунки можуть сплачуватись за рахунок коштів юридичних осіб (роботодавців, в межах соціального пакету для своїх працівників).

Колективний спосіб відкриття медичних рахунків переважає над індивідуальним в площині незалежності виплат від обсягів доходів приватної особи, крім того роботодавець може збільшити виплати у випадку потреби. Але індивідуальний спосіб відкриття медичного рахунку переважає у площині можливості використання та переорієнтування коштів на інші цілі.

Банківський медичний рахунок у даному випадку може бути загальним або спеціалізованим. Загальний рахунок передбачатиме ті випадки (стан здоров'я), медична допомога при яких потребує спеціального лікування або консультацій лікарів вузьких спеціальностей.

Перелік випадків звернень до лікаря може бути уніфікованим, а може визначатись за згодою із можливою участю клінічної обслуговуючої бази. Крім того, організація оплати медичного обслуговування за загальним рахунком може полягати лише у зверненні до послуг сімейного лікаря. Спеціалізовані банківські медичні рахунки дадуть змогу скористатись медичними послугами лікарів вузької спеціалізації, або брати до уваги лише певний стан здоров'я (стоматологічне обслуговування, вагітність, пологи, діабет, СНІД тощо). Такі банківські медичні рахунки, здебільшого, зможуть укласти особи, що уже захворіли, або ті, що мають схильність до таких захворювань.

Підсумовуючи усе вищесказане, потрібно зазначити, що вплив на регулювання доходів населення медичного обслуговування є досить значним. Банківські установи, що надаватимуть своїм клієнтам (приватним особам) медичні рахунки та медичні пластикові картки зможуть підвищити довіру населення та значно спростити та здешевити можливість отримання медичного обслуговування для людей. В цілому, щодо визначення та впровадження першочергових та довготривалих банківських механізмів для регулювання доходів населення, варто визнати, що роль банківських установ у активізації платоспроможності приватних осіб, регулюванні доходів та зростанні добробуту населення може стати дуже суттєвою, потребує подальшого дослідження та обґрунтування понятійно-методологічного забезпечення.

Література

1. Шелудько Н. Реструктуризація банківського сектора в умовах світової фінансової кризи: міжнародний досвід і доцільність його використання в Україні / Н. Шелудько // Економіка і прогнозування. – К., 2009. – № 1. – С. 24–34.
2. Спицын И. О. Маркетинг в банке / И.О. Спицын, Я.О. Спицын. – К. : ЦММС “Писпайп”, 1993. – 647 с.
3. Інституційна структура кредитної системи // Фінанси України. – 2002. – № 11. – С. 97.

Надійшла 17.11.2009